

In memoriam

Hrvatski povjesničar i akademik **Lujo Margetić** umro je u Rijeci 17. svibnja 2010. Rođen je 1920. u Donoj Stubici, u obitelji porijeklom iz Hrvatskog Primorja. Diplomirao je i doktorirao na Pravnom fakultetu u Zagrebu, a u znanstveno-akademsom okružju zaposlio se relativno kasno, 1976. godine, na Pravnom fakultetu u Rijeci, gdje je potom radio do umirovljenja 1989. Od 1991. bio je redoviti član HAZU. Iznimno produktivan znanstvenik, objavio je samostalno ili u suautorstvu gotovo 60 knjiga i oko 400 članaka. U radovima se pretežno bavio pravnom poviješću, i to u prvom redu srednjovjekovnom hrvatskom i zapadnoeuropskom, ali i antičkom grčkom, rimskom i bizantskom. Hrvatsko srednjovjekovno pravo najsustavnije je obradio u trima knjigama pod tim naslovom, posvećenim pojedinim njegovim dijelovima (stvarna prava, obiteljsko i nasljedno pravo, obvezno pravo). Priredio je i izdanja mnogih hrvatskih srednjovjekovnih pravnih spomenika. Uz to je dao važne priloge političkoj i crkvenoj povijesti, naročito u vezi s pitanjima hrvatske etnogeneze i doseobe u ranom srednjem vijeku.

Rasprave i članke posvećene sjevernohrvatskim temama sabrao je u knjizi *Zagreb i Slavonija. Izbor studija* (Zagreb-Rijeka, 2000). Radovi u toj knjizi odnose se na raznorodnu problematiku: rana povijest Zagrebačke biskupije, povijest područja kasnije Slavonije u 9-11. stoljeću, državopravni status Kraljevine Slavonije u razvijenom i kasnom srednjem vijeku, pojedini segmenti povijesti Zagreba (Gradeca), obilježja i razvoj privatnog prava u Slavoniji (prema istoj trodijelnoj shemi koju je autor slijedio i kod hrvatskog srednjovjekovnog prava) te povlastice za slavonske gradove. U potonjoj cjelini Margetić je, osim Zagrebu i Križevcima, značajnu i utjecajnu raspravu posvetio "iločkoj pravnoj knjizi", poznatijoj kao *Iločki statut*.

(Stanko Andrić)

*

Hrvatski povjesničar dr. **Josip Barbarić** preminuo je 10. rujna 2010. u sedamdesettećoj godini života. Njegovom smrću izgubili smo dragog kolegu i prijatelja, ali i vrsnog stručnjaka za diplomatiku, latinsku paleografiju i filologiju, čovjeka čije je znanje inspiriralo i imponiralo.

Dr. Josip Barbarić rođen je 1937. godine u Vukovaru. Godine 1964. završio je studij teologije na Bogoslovnom fakultetu u Zagrebu. Nakon toga je otišao u Rim gdje je kao vrstan mladi stručnjak dobio posao na kritičkom izdavanju djela Ivana Dunsca Scotta. Tijekom boravka u Rimu Josip Barbarić je stekao i titulu doktora znanosti na čuvenome Papinskom Lateranskom sveučilištu. Boravak i školovanje u Rimu dali su mu izvrsna znanja i vještine u području diplomatike, latinske paleografije i filologije. Nakon povratka u Zagreb zaposlio se u Hrvatskom državnom arhivu, a od 1985. započinjje rad u Odsjeku za povijesne znanosti Zavoda za društvene i povijesne znanosti JAZU (današnji HAZU) gdje je ostao sve do mirovine 2003. godine. I nakon odlaska u mirovinu dr. Barbarić se nastavio baviti znanstvenim radom sve dok mu je zdravlje to dopuštalo.

U Odsjeku za povijesne znanosti dr. Barbarić je bio najviše usmjeren prema istraživanju i objavljivanju crkvenih povijesnih izvora iz razdoblja srednjeg vijeka. Tako je u sklopu svoga znanstvenog projekta „Izvori za hrvatsku srednjovjekovnu povijest“ radio na dopunama vrijedne diplomatske edicije Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti *Codex diplomaticus Regni Croatiae, Dalmatiae et Slavoniae – Supplementa (1020.-1270.)*, objavivši dva sveska 1998. i 2002. godine. Pored toga, kao rođeni Vukovarac, dr. Barbarić je bio znanstveno snažno usmjeren i prema povijesti Slavonije. Bavljenje slavonskim temama odvodilo ga je i u kasnija povijesna razdoblja. Godine 1995. zajedno je s dr. Josipom Kolanovićem i Jozom Ivanovićem u ediciji *Fontes – izvori za hrvatsku povijest* objavio važan prilog pod naslovom „Državno-pravni položaj Slavonije i Srijema u dokumentima 1699.-1848.“ s vrijednim izborom najvažnijih povijesnih dokumenata vezanih uz ovu temu. Pored toga velik dio njegova profesionalnog interesa odnosio se na slavonske franjevce. Njegovo veliko znanje o povijesti franjevačkog reda gotovo ga je predodredilo za zadatak prevođenja *Kronike franjevačkog samostana u Brodu na Savi (I.-III., 1995.-1998.)*. Barbarićev izvrstan prijevod ovog važnog povijesnog izvora višestruko je vrijedan. S jedne strane, njime su sasvim sigurno postavljene visoki standardi prevođenja crkvenih izvora iz 18. i 19. stoljeća koji će ostati kao uzor i izazov svima budućim prevoditeljima. Na drugoj strani, prijevod *Kronike* ima trajnu vrijednost za hrvatsku historiografiju zato što ona vremenski i prostorno obuhvaća važne i dosad nedovoljno istražene teme iz povijesti Slavonije, posebice svakodnevni život slavonskih graničara, njihovu povezanost s franjevcima i ulogu koju su franjevci imali u društvenom, prosvjetnom i kulturnom životu Slavonije. Na tome tragu dr. Barbarić je nastavio svoj znanstveni rad i u sljedećim godinama. Već 2002. godine za tisak je priredio i izdanje prve knjige *Ljetopisa franjevačkog samostana u Šaregradu (razdoblje 1683.-1853.)*, koji po značenju i važnosti prati prijevod brodske franjevačke *Kronike*, a zatim je 2006. objavio i drugu knjigu (razdoblje 1853.-1907.). U vrijeme intenzivnog

bavljenja franjevačkim kronikama, dr. Barbarić je zajedno s fra Miljenkom Holzleitnerom objavio i *Pisma fra Luke Ibrišimovića zagrebačkim biskupima* (Jastrebarsko, 1996.). Baš kao i u slučaju brodske *Kronike* i šaregradskog *Ljetopisa*, objavljeni latinski tekstovi pisama fra Luke Ibrišimovića i njihovi prijevodi na hrvatskom jeziku također predstavljaju važan događaj za hrvatsku historiografiju jer osvjetljavaju djelovanje ove značajne povijesne osobe čija legenda još uvijek snažno živi među Slavoncima.

Tijekom znanstvenog rada dr. Barbarić je sudjelovao i na objavljivanju brojnih drugih povijesnih izvora kao što su: *Zaključci Hrvatskog sabora (1936.-1947.)* 1980. godine, *Seljačke bune u Hrvatskoj u XVII. st.* 1985. godine, *Šibenski diplomatarij* 1986. godine *Zapisnici poglavarstva grada Varaždina (1587.-1671.)* 1990.-1998. godine i *Camera apostolica: Obligationes et solutiones, Camerale primo [1299.-1560.]* (kao prvi svezak serije Monumenta Croatica Vaticana) 1996. godine.

Bogata bibliografija dokazuje da je dr. Barbarić tijekom karijere bio doista plodan znanstvenik. Ti su mu radovi osigurali i trajno mjesto u hrvatskoj historiografiji. Dr. Josipa Barbarića pamtit ćemo kao ugodnu osobu, dragog kolegu i nadasve velikog stručnjaka. S tom uspomenom kolege su ga ispratile na posljednje počivalište u Levinovcu, u župi Đulovac.

(Robert Skenderović)

*

Srpski povjesničar i akademik **Bogumil Hrabak** umro je u Beogradu 12. prosinca 2010. Po ocu Čeh, rođen je 1927. u Velikom Bečkerek (danas Zrenjanin) u Banatu. Diplomirao je povijest 1951. na Filozofskom fakultetu u Beogradu, a doktorirao 1957. na Filozofskom fakultetu u Sarajevu s temom *Dubrovački izvoz žitarica iz Otomanskog Carstva do početka 17. veka*. Isprva je bio zaposlen kao asistent na beogradskom Filozofskom fakultetu, s kojeg je otišao potkraj 1957. zbog upletenosti u " aferu" oko dovođenja za profesora uglednog ali politički proskribiranog sarajevskog orijentalista Hazima Šabanovića. Potom je kratko radio na Vojnoistorijskom institutu i duže na Institutu društvenih nauka u Beogradu. Od 1965. radio je na Filozofskom fakultetu u Prištini, gdje je osnovao Odsjek za povijest, a 1975. sudjelovao je i u osnutku Naučnog društva Kosova, preteče tamošnje akademije. Napoljetku je radio na Odsjeku (tada Katedri) za povijest Filozofskog fakulteta u Novom Sadu, gdje je predavao *Opću povijest srednjeg vijeka* od 1979. do umirovljenja 1993, kada je taj predmet preuzeo profesor Péter Rokay. Od 1978. do 1990. bio je redoviti član Akademije nauka i umetnosti Kosova.

Istraživački interesi i djelokrug Bogumila Hrabaka neobično su široki i protežu se kronološki od kasnijeg srednjovjekovlja do Drugoga svjetskog rata, u prostornom smislu obuhvaćaju glavninu južnoslavenskih zemalja, a u tematskom uključuju gospodarsku, političku, vojnu i socijalnu povijest. Objavio je ukupno četrdesetak znanstvenih knjiga (studija i izdanja građe) te više stotina rasprava i članaka. Vojvođanska akademija nauka i umetnosti u Novom Sadu izdala je 2007. u njegovu čast zbornik radova pod prikladnim naslovom *Panonija – Balkan – Sredozemlje*, u kojem se nalazi i Hrabakova bibliografija s ukupno 617 do tada objavljenih jedinica.

Teško dostižnu tematsku širinu Hrabakova djela najbolje će ocrtati naslovi nekih njegovih knjiga: *Smiljanići od Zadra sokoli* (Beograd, 1953); *Izvoz žitarica iz Osmanlijskog Carstva u XIV, XV i XVI stoleću* (Priština, 1971); *Zapisnici sednica Ministarskog saveta Srbije 1915-1918.* (Beograd, 1976; suautor D. Janković); *Jugoslovenski zarobljenici u Italiji i njihov dobrovoljački pokret 1915-1918.* (Novi Sad, 1980); *Sile Antante i Sjedinjene Američke Države prema Bugarskoj 1915-1918.* (Novi Sad, 1990); *Prizrenska arbanaška liga 1878-1881.* (Beograd, 1998); *Podgorica do početka XIX vijeka* (Beograd, 2000); *Džemijet: organizacija muslimana Makedonije, Kosova, Metohije i Sandžaka, 1919-1928.* (Beograd, 2003); *Firentinci u Carigradu, Jedrenu i Brusu (XIV-XVI vek)* (Beograd, 2007).

Priloge o povijesti Bosne i Hercegovine Hrabak je sabrao u knjizi *Iz starije prošlosti Bosne i Hercegovine*, 2 sv. (Beograd, 2003), a one o povijesti Albanaca okupio je pod naslovom *Arbanaške studije*, 4 sv. (Beograd, 2005-2006). Nerijetko su mu i časopisni prilozi po opsegu bliski manjim knjigama, kao na primjer: “Dezertstvo i zeleni kadar u jugoslovenskim zemljama u Prvom svjetskom ratu”, *Zbornik Historijskog instituta Slavonije* 16 (Slav. Brod, 1979), str. 1-131, ili “Dubrovčani u rudarstvu i uvozno-izveznoj trgovini Kosova 1455-1700”, *Vranjski glasnik* 17 (1984), 1-134, ili “Vlaška i uskočka kretanja u severnoj Dalmaciji u XVI stoleću”, *Benkovački zbornik* 2 (Zadar, 1988), str. 107-258.

U širokom okviru svojih istraživanja znatan broj radova Hrabak je posvetio i različitim razdobljima i aspektima hrvatske povijesti, osobito povijesti vanjske trgovine i diplomacije Dubrovačke Republike, kao i, primjerice, povijesti senjskih uskoka, te mnogim drugim temama. U 14 navrata Hrabak je objavio opsežne priloge i u časopisu *Zbornik* što ga je 1963-1988. izdavao Historijski institut Slavonije u Slavonskom Brodu i kojem je Hrabak bio jedan od najustrajnijih i najplodnijih suradnika. Povijesti Slavonije, Srijema i Baranje Hrabak se dotiče u mnogim svojim radovima, a dvjema konkretnim temama iz povijesti Slavonije pozabavio se u prilogima “Slavonska Požega u sklopu dubrovačke trgovine”, *Zbornik Matice srpske za istoriju* 41 (Novi Sad, 1990), 41-91, i “Izveštaj o radu radikalna na potiskivanju uticaja HRSS

u kraju oko Slavonske Požege pre izbora od 8. februara 1925.”, *Zbornik Filozofskog fakulteta u Prištini* 4 (1967), 335-345.

(Stanko Andrić)

*

Antal Hegedűs, mađarski povjesničar i istaknuti kulturni radnik među vojvođanskim Mađarima, umro je u Subotici 15. prosinca 2010. Rođen je 1928. u Bajmoku blizu Subotice. Diplomirao je 1951. na Bogoslovnom fakultetu u Budimpešti i potom do 1969. bio župnik u Tázláru i Hercegszántóu (hrv. Santovo), mjestima tadašnje Kaločko-bačke nadbiskupije u Mađarskoj. Uz to je predavao bibliku na Visokoj bogoslovnoj školi u Segedinu. 1970. vratio se u Jugoslaviju, napustio svećeništvo i zasnovao obitelj. Do 1990. radio je u Arhivu Vojvodine u Novom Sadu i zatim kraće vrijeme u Muzeju Vojvodine i Istorijskom arhivu u Subotici. Bio je i suradnik Katedre za povijest, odnosno Instituta za izučavanje istorije Vojvodine na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Novom Sadu.

Hegedűseva doktorska disertacija pod naslovom *Patachich Gábor kalocsai érsek élete és restaurációs tevékenysége (Život i restauracijsko djelovanje kaločkog nadbiskupa Gabrijele Patačića)*, obranjena u Budimpešti još 1954. godine, tiskana je tek 2010. u suizdanju uglednih mađarskih zaklada za crkvenu povijest, Magyar Egyháztörténeti Enciklopédia Munkaközösség i Historia Ecclesiastica Hungarica Alapítvány, te Kaločko-kečkemetske (prije Kaločko-bačke) nadbiskupije. Hrvatsko akademsko društvo iz Subotice priprema hrvatsko izdanje toga djela, posvećenog značajnom nadbiskupu hrvatskog podrijetla koji je na čelu Kaločke nadbiskupije stajao od 1733. do 1745.

Drugi je put doktorirao 1981. na Filozofskom fakultetu u Novom Sadu, s disertacijom pod naslovom *Agrarni odnosi u Torontalskoj županiji u Banatu 1779-1848.* (obj. Novi Sad: Matica srpska, 1987). Osim toga objavio je više knjiga, od kojih je za povijest hrvatskog Podunavlja posebno zanimljiva *Népélet és jogalkotás a középkori Újlakon (Pučki život i zakonodavstvo u srednjovjekovnom Iloku)*, Újvidék (Novi Sad): Forum könyvkiadó, 1983. U knjizi su s latinskog prevedeni i komentarima popraćeni tekstovi najstarije zbirke čudesa sv. Ivana Kapistrana iz 1460. i Iločkog statuta iz 1525.

Od ostalih Hegedűsevih djela treba spomenuti povijesnu antologiju *Bácskai és bánáti jobbágylevelek, 1676-1848.* (*Kmetska pisma iz Bačke i Banata, 1676-1848*, Novi Sad: Forum, 1984) i *Demografska i agrarna statistika Vojvodine 1767-1867.* (suautor Katarina Čobanović, izd. Novi Sad: Filozofski fakultet, 1991). Među manjim znanstvenim priložima u časopisima i

zbornicima zanimljiv je rad “A bácskai és szerémségi katolikus népoktatás a XVIII. században” (Katoličke pučke škole u Bačkoj i u Srijemu u XVIII. stoljeću), objavljen u novosadskom časopisu *Létünk* VI/1 (1976), str. 71-80. U novije je vrijeme Antal Hegedűs pisao i o zločinima jugoslavenskih partizana počinjenim nad bačkim Mađarima u jesen 1944. (v. konferencijski zbornik *Kárpát-medencei keresztkötődések* iz 2004). Bio je jedan od članova-utemeljitelja Znanstvenog društva za hungarološka istraživanja (Magyarságkutató tudományos társaság), koje od 1991. djeluje u Subotici.

(Stanko Andrić)

*

Mađarski povjesničar, publicist i književnik **Szabolcs de Vajay** preminuo je 6. srpnja 2010. u Veveyu u Švicarskoj, gdje je živio od umirovljenja. Rođen je 9. listopada 1921. u Budimpešti. Studirao je u rodnom gradu i u Parizu, gdje je 1947. doktorirao na temi pokušaja habsburške restauracije u Mađarskoj 1921. (*L'aspect international des tentatives de la restauration Habsbourg en Hongrie, mars-octobre 1921*). Živio je i radio u Argentini te u Francuskoj. Do 1958. djelovao je prvenstveno kao novinar. Od 1959. do 1983. bio je poslanik Argentine pri sjedištu UNESCO-a u Parizu. Kasnije je bio i izvanredni poslanik Mađarske pri UNESCO-u. Bavio se i književnim i znanstvenim radom, napose genealoškim i heraldičkim istraživanjima. Bio je istaknuti član Međunarodne akademije za heraldiku (International Academy of Heraldry) i Međunarodne akademije za genealogiju (International Academy of Genealogy) te Međunarodnog saveza za genealogiju i heraldiku (International Confederation of Genealogy and Heraldry), kao i suradnik Međunarodne komisije za viteške redove (International Commission for Orders of Chivalry). U svojim radovima bavio se različitim temama vezanim uz srednjovjekovnu povijest Ugarske, ali i drugih dijelova Europe (napose Burgundije i Španjolske), a posebnu je pažnju posvetio istraživanju genealoških veza europskih kraljevskih i kneževskih obitelji, kao i njihovoj bračnoj politici (pisao je npr. i o bizantskim princezama u Ugarskoj), te viteštvu. Pritom su ga zanimala i teme iz ranog srednjeg vijeka (npr. način imenovanja kod Karolinga) i one iz kasnijih razdoblja.

Ugarskoj, odnosno mađarskoj povijesti posvetio je, između ostalog, studiju o razdoblju mađarske doseobe u Panonsku nizinu (*Der Eintritt des ungarischen Stammesbundes in die europäische Geschichte, 862-933*, München-Mainz, 1968). O mađarskim članovima viteškoga Malteškog reda objavio je monografiju *A Máltai Rend magyar lovagjai, 1530-2000*, sv. I-II

(Budapest, 2002). O starijoj mađarskoj povijesti govori i nekoliko njegovih romana, kao na primjer *Pobijedili smo kod Mohača* (*Győztünk Mohácsnál*, Budapest, 2003), gdje se iznosi životna ispovijest fiktivnoga arapskog topnika u osmanlijskoj vojsci koji je djetinjstvo proveo u maurskoj Granadi, a starost dočeka u osvojenom Budimu. Objavio je i ilustriranu pripovijetku za djecu nadahnutu kršćanskom predajom o Božiću, naslovljenu *The animal's gift* (New York, 1994). Za nas je zanimljiv u prvom redu stoga što se područjem današnje istočne Slavonije u kasnom srednjem vijeku, odnosno tamošnjim plemićkim obiteljima, vrlo podrobno pozabavio u uzornom genealoškom radu o obitelji Zay objavljenom pod naslovom "A csömöri Zay családról" u časopisu *Turul* 71 (1998), str. 58-67.

(*Marija Karbić i Stanko Andrić*)